

Langdysse i Haveris Skov. (Efter Trap.)

EN HØSTDAG I 1808.

Af

J. V. Christensen.

Alerede har Efteraaret sendt sine første kølende Pust gennem Høstens Lunhed. Ved Morgengry ligger Duggen længe efter den natlige Taage, de første brungyldne Blade daler sagselig ned mod Jorden, og Efteraarets Farvevelstand begynder saa smaat at udfolde sig.

Med en Baad, der den 26. August 1808 krydsede Sorø Sø's stille Flade, var to unge jævnaldrende Venner, *Chr. Molbech*, Søn af Professor ved Sorø Akademi, *Joh. Chr. Molbech*, og *Nikolaj Frederik Severin Grundtvig*, begge 25 Aar, begge betagne af den Verden, de levede i.

Molbech havde i denne Sommer gennemvandret store Dele af Midtsjælland, havde forgæves eftersøgt Ruiner af, eller blot Mindet om, Knud Lavards Kapel

i Haraldsted, havde staaet ved den som sørgelig Ruin henliggende St. Bendts Kirke i Ringsted. Molbech — „Naturens Søn“, som han siden kaldte sig selv! Grundtvig, stor af Skikkelse med det dybe Blik, der vel næppe saa de spraglede Farvers Islæt i det grønne, men som saa ind i den rige Verden, der lever bag det, der ses!

Aabne Marker liegnet af Skove og med spredt Bevoksning laa der, hvor Sorø fik sin Banegaard et halvt Hundred Aar senere. Og her begyndte de to Venners Vandring mod det for Fodgængere, selv om de var unge, fjerne Maal: Stendyssen i Gunderslev Skov.

En Vandring, der i Høstmorgenen og med den stigende Sol for hvert Stykke Vej de kom frem, har aabenbaret nye og skønne Syner.

Først et Kig ind i Lynge Præstegaard, og det har vel sagtens sinket dem noget. Thi den gamle danske Præstegaard var altid berømt for sin Gæstfrihed. Saa over Suserupsletten, paa hvilken den nylig stedfundne Udskiftning har foranlediget Rejsningen af de første Stængærder. Og endelig ved „Bjerringshusbanken“, hvor Landskabet aabner sig, idet det sænker sig ned mod Tjustrup Sø, har de haft det vidunderlige Skue af de høststille Skove, de afhøstede Marker, den dybblaa Sø, den gamle Stubmølle ved Kongskilde, de høje Bakker ved Lynge-Eskildstrup. Og her hvor Humlerankerne snoede sig om de høje Stager i Haverne, er de gaaet ad Hulvejen ved Kellerød, over Bakker og gennem Slugter, videre gennem Byerne Tjustrup, atter med Rast i Præstegaarden, og Vindstrup, forbi Tase — eller Taase Mølle, som man den Gang sagde —, til de er

drejet ned langs Kløften ved det allerede den Gang benævnte „Hækkenfeldt“; „den vilde romantiske Egn“ kaldte de den.

Og saa staar de to ved Maalet for deres Vandring, den ensomme Skov, den Gang fjernt fra de store Færdselsveje — Skoven der paa den ene Side har Søen (Tjustrup Sø), paa den anden Side det eneste endnu bevarede Stykke virkeligt *Oldtidsland* i Midtsjælland, det saakaldte „Knurrevang“, en stenstrøet Slette, der i Aarhundreder er brugt som fælles Græsgang for Kvæget; den tilhører Bymændene i Rejnstrup By.

Inde i Skoven til den anden Side for Oldtidsmindet fandtes — og findes endnu — ældgamle Ege, nogle nu næsten fortærede af Ælde, men af enestaaende Omfang og endnu med friske Skud. „*Borup Kirke*“ er det gaadefulde Navn paa disse eller en af disse Ege. Et Minde om en forsvunden Bebyggelse eller hvad?

Det er en stor Natur, de to unge Studenter hin Augustdag er traadt ind i. Endnu hvælver Skovens Løvsal sig over Stedet som for de ca. 125 Aar siden.

Forrest i Billedet staar Grundtvig — ogsaa fordi det var *ham*, der satte denne Tur det stedsevarende Minde i dansk Litteratur.

Baggrunden i Tiden havde haarde Linier. Netop i disse Høstdage 1808 var det et Aar siden, at Ulykken var kommet over Danmark. Landeværnet ynkeligt oprevet ved Køge, Sjælland besat, Hovedstaden brændt, Flaaden røvet. For faa Maaneder siden — en Martsnat i 1808 — var „vor sidste Orlogsmand“, Linieskibet „Prins Christian“, efter en helt modig

Kamp blevet sendt til Bunds ved Sjællands Odde. Her var Folkehelten fra Slaget paa Reden 1801, Peter Willemoes, faldet, og Grundtvig havde sat ham det digteriske Minde i Sangen: „Kommer hid, I Piger smaa!“

Grundtvig selv gik endnu — saa ung han var — med Mærkerne i sin Sjæl af sin Oplevelse paa den langelandske Herregaard Egeløkke. Han havde været Huslærer paa Gaarden og var blevet dybt forelsket i Gaardens unge Frue.

Pludselig var det gaaet op for ham, hvilken Afgrund han stod ved. Brat havde han opgivet sin Stilling og var søgt bort fra Langeland.

Han havde kastet sig over Arbejdet for at frigøre sig og derigennem hele det Saar, der maaske blev ham en Kilde til aandelig Lægedom.

Den Gang var det gemt for andre, hvad kun den unge Grundtvig kendte — og saa maaske senere en enkelt Ven, til hvem han havde skrevet om *Constance Leth*:

„Jeg saa en Kvinde og jeg, Kærlighedens koldeste, bitreste Spotter, elskede i første Nu saa dybt, saa glødende, som det er en Dødelig muligt“, men „de borgerlige Forhold stod som en uoverstigelig Mur imellem os“.

Han har digtet om hende — „altid jeg sang, hvad jeg havde i Sinde“, d. v. s. i Tanke —; men først flere Aar efter kom Digtet „Strandbakken paa Egelykke“ frem for Offentligheden.

Paa Egeløkke havde han haft sin store Oplevelse. Sin Dagbog — ingen anden — havde han straks betroet det:

„Jeg læste i den hulde Kvindes Øje, og hvad

var al Verdens Bøger mod det? Hvad var min højeste Triumf selv som Forfatteres ypperste mod et sagte Tryk af hendes Haand.“

Da Grundtvig skrev dette var han 22 Aar. „Strandbakken paa Egelykke“ er formentlig skrevet et Par Aar senere.

Han skildrer det skønne Land, men „sukker i Baand“, kæmper for

„Sorgen i Sind at neddæmpe
bære de jordiske Savn.“

Han ønsker at være med Gud og sig selv.

„Ak, men jeg stedes i Vaande
naar ej den susende Vind
køler den koglende Aande
før den omvifter min Kind.
Da er der Fare paa Færde,
men jeg vil Barmen omgærde
dybt udi Norden med Is,
kæk vil jeg røre min Tunge
og mellem Fjælde udsjunge
Asers og Kæmpernes Pris.“

Med Genlyden af Tonerne fra den Ungdomskærlighed, han har maattet bekæmpe for sin Samvittigheds Skyld, er han gaaet ud paa Vandringen. Da han saa staar foran det mægtige Oldtidsminde, kommer det til hans aabne Sind med en Vælde, som jeg først har lært at forstaa, efter at jeg for et Par Aar siden i fremmed Land har staaet Ansigt til Ansigt med et Fortidsminde om Fædrenes Færd, rejst i England: Voldstedet om en vældig Lejr fra Vikingetiden i det østengelske Landskab Norfolk.

Grundtvig er dog ikke gaaet til dette Mindested

i Gunderslev Skov, som han kalder Skoven, uden Forberedelse. Allerede i Langelands-Tiden (dateret 22. Maj 1807) har han skrevet den Afhandling om *Asa-Læren*, der ligesom danner Indgangsportalen til hans oldhistoriske Forfatterskab.

Det er i denne Afhandling han siger bl. a. følgende:

„Endog den løseligste Beskuelse af det gamle Nord maa vække Undren hos hver den, hvis Øje er ganske uvant med at maale det Store Naar andre Nationer lader alt Liv forgaa i Graven, da begynder vore Fædre deres bag den, stande kraftfulde i Valhal og stræber endda mod et højere Liv“.

Han betragter hele Asalæren som en Verdens-tanke, enestaaende blandt alle Folk; thi kun den stærke Nordbo kunde avle den Kæmpeidé: at *ofre hele Tiden til Strid for at faa Harmoni*.

„Er det saa, at et Folk maler sig i sine Guder, da behøver vi i Sandhed ej at rødme over vore Fædre“.

Og han spørger i Afslutningsdigtet i Afhandlingen „Asa-Læren“:

„Kan jeg vel finde,
hvad dristigt jeg søger?
Kan jeg omfatte
de lette Gestalter,
som luftige svæve
paa Fædrenes Høje,
paa Asernes Altre
i kølige Lunde?“

Saaledes har han rejst Spørgsmaalet. Og der er vel ingen Tvivl om, at selv om Grundtvig paa den Tid — han var jo kun 25 Aar — først og fremmest er Bøgernes Mand, saa har han næppe heller været blind eller døv for Synet af Fædrenes Minder og den Tale, de førte uden Ord. Men her i *Haveris*,

eller *Haugeriis*, som Navnet stavedes tidligere, har han haft sit store Gennembrud. Og i Bladet „Nye-
ste Skilderie af Kiøbenhavn“ for 27. September 1808
har han givet os et Billede af den Stemning, der har
bemægtiget sig ham. Litterært set er Digtet maaske
ikke af de bedste. Men til Gengæld er det gennem-
glødet paa en forunderlig Maade af Følelsen i Øje-
blikket. Man ser ham lyslevende for sig haste un-
drende hen imod den vældige Stensamling med dens
Randsten, dens indre stenlagte Leje og dens Midter-
dysse.

Man hører Suset af Skoven, netop som den bru-
ser under Senhøstdagens skiftende Skydække.

„Sig mig o Skov! hvad Du slutter saa tæt,
hvad Du knuger saa fast i din Favn!
Sig mig det Vind! Du som svæver saa let,
Du, som svæver saa tæt
over Egene hist,
som kan stirre derned
gennem Grene og Løv!
O, Du sikkerlig véd,
hvad den slutter i Favn!“

Han standser — og Skoven taler til ham:

„I Egenes Toppe
det rusker og bryder,
og Vinden deroppe
saa susende lyder
som Stemmer fra Nord,
og vel kan jeg tyde
de susende Lyde,
der strømmer fra Nord.“

Og som i et Syn finder han Løsningen, idet han
fortsætter:

J. V. Christensen:

„Saa er det da Eder, I knudrede Ege!
som hegner om Kredsen, hvor Luerne stege
og Offeret blødte paa hellige Sten“.

Og nu bliver hans Trin hen mod Stedet ligesom
langsommere, mere tøvende, hen mod Egene, som
samler sig tæt om „den hellige Ring“:

Sagtelig, Ven!
Flyt Dig i Lunden
Let Du berøre
viøde Jord.

*Her mellem Egene bo
Nordens de hensovne Guder . . .*

Han udbreder det digteriske Billede af Asernes
Vælde over Dale, over Bakker, over Fjælde.....

„dunklere er Skoven her
nu er Guders Alter nær“.

Men for at naa det høje og vældige, skal man
bort fra den alfare Sti:

„Bort fra denne slidte Vej,
den til Altret fører ej;
thi hvor Hoben farer frem,
har ej Guder deres Hjem.
Her jeg ser en Sti sig dølge
under Græsset, matte Spor
sprede sig af sjældne Fod;
dristig, Ven! vi den vil følge;
til det Hellige fra Nord
lede kun de dunkle Spor“.

Og saa er han det nær, man hører Genlyden af
et forventningsfuldt Hjertes Banken, Spørgsmaalet:
Er det ej Alterets mossede Stene? Og Svaret, hvor-
med Digtet slutter:

„Det er! Og jeg skælver,
 jeg dirrer af Lyst,
 og hellige Andagt opfylder mit Bryst.
 Jeg iler, jeg iler med vingede Fjed
 for Asernes Alter at kaste mig ned
 og prise de hensovne Guder.“

Det her gengivne er nogle Led af den Tryllering, som Nordens store Skjald har trukket om den ældgamle Stendysse i Haveris Skov ved Gunderslevholm.

Betragtningen over den som et Alter, et Offersted var Tidens den Gang. Nu ved vi, at det er et Gravsted for en af sin Tids mægtige. Men hvad er der vel til Hinder for at tænke sig, at dette Sted, der bærer Vidnesbyrd om en Tid, hvor man i Fællig har kunnet løse en stor Opgave til Æresminde for de Henfarne, ogsaa har været *et helliget Sted* for de Efterlevende.

Her som paa saa mange Omraader vil man sikkert finde en Kærne af Sandhed i den folkelige Overlevering. At Vrangforestillinger kan trænge sig ind, at senere Paahit forvansker Helheden, at Folkedigtning og Folketro arbejder sig ud over en svunden Virkeligheds Grænse, er alt saare selvfølgelig. Men som vor Tids Mennesker gerne dvæler ved Stederne, hvor store Skikkelser er stedt til Hvile, er det saa naturligt og i svundne Tidens Aand, at Gravstederne har kunnet blive Samlingssteder baade til Ofring og til Forhandling. En fortsat Forskning vil muligvis kunne bringe større Klarhed herom.

Af Brevvekslingen mellem Grundtvig og Molbech (offentliggjort i 1888 ved L. Schrøder) ses det, at der en Maaned efter den for Grundtvig saa betydningsfulde Vandring har været skiftet Breve mel-

lem de to Venner. Molbechs Brev er ikke bevaret. Men Grundtvig skriver (i Tiden mellem den 24. og 27. September 1808) til Molbech som Svar bl. a.:

„Først nu i Midnattens hellige Stund var det, at jeg kunde nyde den Glæde ved Deres Side at gentage Vandringen til den dunkle Offerlund, til det betydningsfulde Minde om Oldtids Kraft og Asers højtidelige Dyrkelse“.

Ordskiftet mellem de to Venner, hvis Veje siden i saa mange Henseender skiltes, fortsattes forøvrigt offentlig. Molbech vender sig — temmelig pedantisk — mod Grundtvigs højstemte Asa-Hyldest, idet han i Skilderiet fra 1. Oktober 1808 skriver:

„Ej Asernes Glans *jeg* tilbæder,
ej Andagt opfylder mit Bryst.
Nedsunken er Gudernes Vrimmel
i Tusindaars evige Grav,
i Valhal var ikke den Himmel,
som *Mennesket* Salighed gav“.

Og Grundtvig svarer i et følgende Nummer med et Digt til Molbech, i hvilket forekommer disse to Linier:

„Du *stander* midt i Guders Land
med Varme som hos hver Kærminde,
thi Du i gamle Norden kun
en mærkelig Ruin vil finde.
Du *knæler* ej; thi Asers Magt
er Dig kun Fantasiens Pragt“.

F. Rønning (i „N. F. S. Grundtvig“, II, 1908) rammer sikkert det rette, naar han ser Aarsagen til Oehlenschlägers og Grundtvigs stærke Grebethed overfor Nordens Oldtid som noget af en Flugt fra en pinlig, magtløs Nutid til en Drøm om Fortids Storhed og Glans.

Et ganske snurrligt Korrektiv til sit Digt giver Grundtvig forøvrigt selv i en Efterskrift til „Kvædlinger“, i hvilket Digtet er optaget, idet han skriver, at det koster ham Overvindelse at afskrive især de sidste Linier, der ligefrem er Daarekistesnak. „At det nu er Løgn, at jeg, Gud skee Lov! lige saa lidet udvortes som indvortes har nogensinde bøjet Knæ for slige Afguder det er da af to onde Ting den mindste“. Men han erkender dog, at Ordene er udrundne af en Begejstring for et Fund af herlige Minder om Fædrenes Storhed og Tro. . . .

Overflødige Forklaringer! Maaske stærkere end noget andet Sted har Grundtvig, da han stod ved Gunderslev-Dyssen, faaet Indvielsen til sin Gerning. Muligt at den dybeste Baggrund for Oplevelsen er hans saarede Sinds Modtagelighed, mulig at Fædrelandets Ulykke danner den anden Linie. Men Resultatet blev de store Syner, der prægede kommende Slægtled af vort Folk. Og det er dette, der betyder noget.

— — —

I en amtshistorisk Skildring vil det være berettiget at kaste et Blik paa de videre Omgivelser, i hvilke dette tusindaarige Minde har levet uanfægtet af Tidernes Gang. Et og andet kunde tyde paa, at man lejlighedsvis har begyndt at pille ved Oldtidsmindet. Nogle Sten er væltede — det *kan* være Tiden selv. Sten har der jo i hvert Fald været nok af i Knurrevang, hvor man forresten synes at have begyndt paa at pille dem op og slaa dem i Skærver. Forhaabentlig er det ikke Meningen. Knurrevang burde fredlyses og bevares til sene Tider som et Mindesmærke om, hvorledes Landet saa ud, da vore Forfædre, langt fjernere end Stendyssens Beboere, tog det i Besiddelse. Der er forøvrigt om denne

„Knurrevang“ den Mærkelighed at berette, at der i 1791 laa et Hus i Skovbrynet, kaldet „Mads Taters Hus“, et Vidnesbyrd om, at der altsaa ogsaa den Gang har været sjællandske Tatere.

I længst henfarne Tider har Hovedbyen i dette Omraade faaet Navn af Stormanden *Gunner* (Gunderslevholm er oprindelig en Bondeby med en Hovedgaard, der efterhaanden opslugte Gunderslevmagle By). Og den anden Sogneby i Omraadet Snesev har Navn af Storbonden *Snie* eller *Sne*, medens Torpbyen Rejnstrup i de ældste bevarede Dokumenter nævnes Reginstorp efter den første Torpboer *Regin*. Endnu 1791 fandtes der paa Rejnstrup Mark en „Kongshøj“ og det førnævnte Navn *Borup* levede endnu den Gang i det for os uforstaaelige „Borup Gade“. Øllemosehusene S. f. Rejnstrup minder maa-ske om en gammel Ulmose, en Ulvemose (gammel Flertalsform for Ulve var Uller; „Ugler i Mosen“ er Uller, altsaa Ulve, i Mosen. Men det kan ogsaa være et Gudsdyrkelsessted for Isens og Sneens hedske Guddom „Ull“).

Se med *dette* har hverken Grundtvig eller Molbech beskæftiget deres Tanker. De er kun naaet til „Guderne“; det blev en senere Tid givet at naa til Folket. Og Grundtvig blev den, der mere end nogen anden viste Vejen, selv om han endnu som 25-aarig mente, at „hvor *Hoben* farer frem, har ej Guder deres Hjem“.

Sorø Amt har i Dyssen i Haveris og dens Omgivelser rige og værdifulde Minder, som der bør vogtes paa, og som vort Slægtled og ventelig mange følgende Slægtled skønner at vogte paa.
